

DALPENS

Font: GENCAT - Xarxa de premsa digitalitzada

Scriptorium (1923 - 1936) (Ripoll)

SCRIPTORIUM

REVISTA MENSUAL RIPOLLESA

Redacció i Administració: Plaça d'En Llionys, 20; Tipografia Ripollesa

Les cases de pagès de la Parròquia de Ripoll

VI

Ruta del Batet. Ruta 7.ª, a cavall, dimarts a la tarda.

La Miranda — Hostal de l'aigua — Torre de l'Àngel — Can Quinze — Caganell i Forn — Dinamita — Cal Bach — El Guixer — El Batet — El Soler — Casanova de l'Adó — Els Molins — El Paradís — Cal Ninot.

Formen la ruta aquesta les cases del solei de la muntanya de Sant Bartomeu fins a tocar la Parròquia de Sant Bernabè.

La Miranda Antiga casa abans ben aïslada i ara ofegada per les nombroses construccions que es van fent al llarg de la carretera.

Can Quinze. En la llibreta dels confreres del Roser de l'any 1869 se l'anomena «Mas Vinya altas quinze diners». Això últim li ve segons tenim entès d'un masover que de motiu li deien en *quinze diners*, qual nom un xic simplificat ha quedat a la casa.

Caganell. Casa al peu del torrent dit de caganell. En parlar del Pla de Ginebret en els «Carrers de Ripoll» ja diguérem que en els documents antics és *Cagalell* i que segons en Balari, *cagalell* o *cacalellum* és diminutiu de *cacabullum* i significa estany natural. Això indica que en temps molt remots, pot ser prehistòrics, el torrent deuria formar en aquell indret un llac o estany.

El *Forn* de que parla la ruta és el forn de guix contigu a la casa.

Dinamita. Petita casa que ha quedat en el lloc on havien fabricat dinamita anys enrera.

d'acord per lo que en demanaran i pel preu que en volen treure, dat cas que ho menin a fira o surti algun comprador abans.

Semrar trumfos De Sant Josep en enllà, posa't trumfos a sembrar. La major part del conreu ja està fangat i comencen de plantar trumfos. En les cases que són pocs homes per treballar, les dones, en les estones vagaroses, s'encarreguen de plantar-los com fan més tard amb el blatdemoro i fasols i no fa estrany veure-les pels camps amb el paló i el cistellonet anar plantant, seguint la regata de la terra que per endavant hi han fet els homes.

Es hora també de sembrar trepadella, aulfals, trèfola i fer algun tros de pèsols.

En els horts hi fan els planters de cols i ensiam i trasplanten ceba.

La fira del Pens (ara escriuen Alps). D'aquesta fira, que és per la diada de la Mare de Déu de Març i la de les Quaranta Hores a Ripoll, el diumenge de Passió, la que va davant sol ser la més grossa per raó de tenir ambdues la mateixa finalitat i molts pagesos si van a la primera no van a l'altra.

Alguns, però, com són amos i arrendadors de muntanyes i els pastors encarregats de cercar bestiar, van en totes dugues per mor de veure els pastors o amos de ramats i conlloguen ovelles per la seva muntanya durant l'istiu.

A la fira del Pens hi menen bestiar boví, alguns porcs, eugues, matxos, mules i molts rucs.

No hi manquen marxants, quincallaires, verdulers, amb pilots de taronjes, planters d'hortalices, i la parada típica de les esquelles.

Els pastors, aixís que es troben fan cridòria i s'esgardicen, però posant-se aviat formals parlen de llurs negocis, de les ovelles i de la muntanya on les faran anar a estiuar.

Els pagesos que tenen bestiar al firal, estan allà de plantó per veure qui es presentarà a comprar.

A les onze toquen a missa i molta gent hi va perquè és la darrera i altres perquè no és tan llarga com la matinal i l'Ofici.

Els mercaders, i sobretot els pagesos que volen comprar algun cap de bestiar corren d'ací i d'allà demanant preu de les vaques, eugues o lo que sia.

Quan els agrada una bèstia, se la miren i tornen mirar, dient les tares que li troben perquè al comprador li vinguin ganes de dar-la més acomodo, valent-se de totes les traces i enginys, l'un per comprar barato i els altres per vendre a bon preu.

A vegades ho agafen fent broma; per exemple si mercadegen una vaca magre diuen: tu, ¿quan ne demanes d'aquest *bacallà*? Si no s'entenen de preu el comprador fa com si es deixa corre de comprar i marxa, però si el venedor coneix que li agrada, li diu mig rient: ves, ves a donar el vol, però ja tornaràs a comprar el *bacallà*.

Quan han concertat una bèstia, si és de peu rodó, no està ben *cerrat* o fet definitivament el tracte fins que un menescal o altra persona entesa a satisfacció de les dues parts, l'ha *regoneguda*. Si li troba tares, tenen que convenir comprador i venedor en quan es fixen, i si no s'entenen queda desfet el tracte.

Pel bestiar boví no miren tan prim i moltes vegades ni menys parlen de reconeixè'ls.

En aquest temps les vaques quasi totes són magres. Si la magresa és per manca d'herba, els compradors la prefereixen perquè les hauen més barato i si després s'engreixen hi guanyen més diners, però el dubte està en si estan magres de poc menjar o si tenen algun malgam.

Pel bestiar de peu rodó i boví, quasi sempre compten amb unces però sens tenir en compte el canvi.

En aquesta com en totes les fires hi solen fer cap molt jovent, fadrins i noies, encara que no hi tinguin res a fer. Tan se val que hi van ben arreglats i les noies abans d'arribar al poble es treuen les espadnyes i es calcen les sabates que portaven a la cistella i enmirallant-se amb el mirallet rodó de butxaca, s'arreglen el cabell a son gust amb la pinteta que també solen portar.

Quan es troben noies i fadrins, es diuen quelcom i elles alegroies esclafeixen rialles; però si troben el qui els agrada i es posen a festejar, les rialles no són tan xisclantes, però més veritables i afectuoses.

No fa pas estrany de trobar en un carrer un xicot i una mossa de plantó, un a cada banda perquè no gosen apropar-se més i quasi sens saber de que parlar, entretenint-se ell amb el bastó de tortellatge fent ratlles a terra i ella amb la trezilla de lligar el davantal.

Tenint de passar la gent per entremig d'ells i trobant-se que de tan en tan algun tranquil els fa *enrajolar*, no sabent que contestar el deixen passar, i quan és lluny parlen d'ell en bé o en mal, però encara els fa servei perquè aixís troben manera d'entaular conversa.

A l'hora de dinar, els pagesos uns van a l'hostal i altres se'l porten, menjant-se'l per allà defora en un peu de marge, però havent dinat, la major part dels homes van al cafè per ganes de pendre'n o perquè hi han de veure algú.

A mitja tarda tothom desfila i els gitanos que tot el dia han corregut amb llurs borricots, ja un xic tard tenen un pagès mig acorralat, doncs li volen comprar una burra vella que mena, més seca que un ciau, que ell en vol mitja unça, però ells li volen fer canviar amb altra burra tan o més dolenta que aquella.

Després de proposar-li els gitanos les ventatges de llur borricota, el pagès diu: *bueno ¿i quan me farieu de tornes?*—Company, respon un gitano gros, espitragat i més negre que un pecat, a qui li penja un tros de faixa esparracada; ¿tornes has dit? aqueixa paraula és meva, i voltant-lo els altres gitanos, gitanes i canalla atabalen al pagès, burlant-se'n perquè ha demanat tornes. ¿No veus, li diu altre de jove, que ta burra és més vella que ton besavi i la nostra posada a casa encara pot menar un parell de poltros?

Després de molt xerrar i veient que no el poden enganyar amb el canvi, li diu un: ¿quan ne vols, ben dit, de la burra? Sis duros, respon el pagès. Sis rals, contesta el gitano tot seguit; però veient que el pagès determina marxar, li'n prometen vuit pessetes. Ell allavors en demana dotze, perquè té por que se li morirà i un altre pagès que s'escau passar allà ho parteix i queda fet el tracte per dos duros; però sort del seu company o sí no encara li'n endossen un de fals.

(Continuará)

SALVADOR VILARRASA.

SCRIPTORIUM

REVISTA MENSUAL RIPOLLESA

Redacció i Administració: Plaça d'En Llopions, 29; Tipografia Ripollesa

Les cases de pagès de la Parròquia de Ripoll

VII i últim

Ruta de les Torres. Ruta 9.ª a peu, dimarts a la tarda.

Gafallops – Can Gaspar – Cal Déu – Cal Roure – Engordans – Les Torres 1.ª i 2.ª – Can Codolera – Casa del davant – Fàbrica i colònia del Pla – Cal Terrisser – Caseta d'En Duran – Can Quimet – La Torre – Can Sacarrals.

Ruta petita que la forma les cases des del passeig a cal Déu. Moltes d'elles són modernes i a més no es poden considerar en rigor com de pagès.

Gafallops Es una casa molt antiga i que segles enrera s'anomenava *la Coromina*. Situada al peu del camí ral de Barcelona, ja feien d'hostal en el segle XVII i l'ocupava una família de cognom Benet però de motiu *Gafallops*. Encara a l'any 1713 conservava el nom Coromina, puix en el testament de Manel Benet se li diu habitant al «mas Corominas o Gafallops». En 1789 en una quitació de censal feta per un descendent d'aquell, l'anomenen «Mateu Benet dit Gafallops».

Es veu, doncs, que el motiu anava passant de pares a fills i és el que ha quedat a la casa i a la fàbrica adjunta.

Cal Déu. Quan a l'any 1812 va adquirir-lo la família actualment propietària, era una casa molt petita anomenada *La casa nova den Tanasi*. Després hi entrà per masover un home que li deien en *Déu*, de motiu, i sempre més la casa s'és dita cal Déu. A l'any 1853 fou reformada i engrandida tal com és avui en dia. Aleshores ja feien d'hostal.

La vida a pagès

(*acabament del mes de març*)

A la nostra casa, quan tots hagueren tornat de fira, conversant a la llar com cada vespre, l'amo explicà la compra que havia fet de les dues vaques que ha menat molt magres però de molta ossada, que si es poden engreixar seran bones, però l'una no li agrada gaire, diu, perquè pel camí anava molt moixa; veïam que serà.

El pastor diu que s'ha vist amb l'amo i el majoral del Pla d'Anyeila, a quina muntanya cada any hi fan estiuar les ovelles, i aquest any, afeigeix, jo seré el *majoral de la tarda*. Ja m'agrada això, reprèn l'amo, senyal que et tenen per bon pastor i així a no tardar molts anys seràs *el majoral gros*.

La noia ha portat taronges per la mainada que ja podeu pensar si n'han estat de contents.

El vaquer demana al mosso a veure que hi ha anat a fer ell a fira i el mosso respon: jo hi he anat a cercar la migdiada.

Fins a la Mare de Déu de Març els jornalers de la terra no fan migdiada i d'aquí enllà, com el dia és més llarg, havent dinat, al tros mateix, jauen fins a les dugues. Per això diuen que per la Mare de Déu de Març van a buscar la migdiada al Pens.

Havent sopat i dit rosari, l'amo dóna disposicions encarregant al mosso afarti bé al parell de la carreta per l'endemà portar adob al camp del Comalleró el darrer que tenim a fangar, doncs ara que hi ha bona saó és del cas aprofitar-ho per no haver-hi de pensar més.

Enguany, diu el pastor, aquí és de les cases que el fangar és avençat; enjonra de la parròquia no ho és pas tant.

Al Coll, bestreu el mosso, no se pas que es pesquen; sinó perquè a la feixa gran en tenen un pelleng de fangat, enjonra del conreu encara no hi han girat cap palada; si no hi posen molts fangadors, per força els ha de quedar *forro*. Havent-se encadarnat el vaquer i per tant no anar gaire bo es quedà un jorn a suar, tinguent d'atalaiar les vaques el bailet més grandet de la casa però com ho feia de mala gana a mitja tarda va fer *moscar* les vaques escarnint la bronzidera d'una mosca i sentint les vaques allò i *pensant*, com diuen a pagès, que aviat la mosca les picaria, comencen a correr amb la cua drete les mes joves i encomanant-ho a les altres per fi fugen totes plegades cap a la cort que és lo que volia el noi perquè trobava el dia massa llarg.

El jorn vinent el vaquer ja es trobà millor, es llevà un xic més tard i tot emborrasat va anar a la cort de les vaques per dar-los-hi algun cove de menjar. Vetaquí, que'n veu una de les més magres que no menjava i altra, precisament de les dues que menà l'amo de fira al Pens, geia i no es podia aixecar, però aidant-la ell, estirgassant-la per la cua es pogué alçar. Això si, aquesta un cop aixecada, menjava bé. El vaquer torna a la cuina on hi havia l'amo i el pastor que esmorzaven i va esclamar enguuiós i esgarrapant-se el cap: ¡ja hi hem arribat a tancar el pa a la vella! ¡un altre godai mort! (espressions que solen dir quan alguna cosa els va mala ment) doncs, ¿que hi ha, que passa algom de nou? fa l'amo.

Si... tenim dues vaques malaltes...

I el vaquer i tot diu el pastor.

Refentse el vaquer contesta: oh tu rai, com que s'acaba el marçot i no es mor cap ovella d'abril ni vaca de maig, ja et veus a cames, però les meves vaquetes, abans no serem al maig que en patiran de gana, pobretes.

L'amo va a veure les vaques; el vaquer el segueix i encara que a l'amo un cop les hagué observades li semblà que no era sinó magresa, doncs en aquest temps a causa del poc menjar n'hi ha moltes de flaques, per lo que pogués ser, fa anar a buscar el curandero.

El pastor havent esmorzat engega el ramat i veu que una lleganyada de bromes tapen el sol i com l'endemà comencen *les velles de març* i *les joves d'abril* o sia els dos darrers dies de març i dos primers d'abril, pensa que farà mal temps i ja està també mal humorat.

Abans de mig dia els gossos lladren i aviat compareix el curandero. L'amo i el vaquer li ensenyen les vaques i el curandero amb tota la parsimònia d'un home entès se les goita de l'un cap a l'altre, les hi fa sortir la llengua en fora per mirar la boca, les mira també dels ulls, les polsa de la cua i després d'haver-les-li passat la ma de cap a cap diu que la una a més de la magresa és *encuirada* i l'altra, la que va comprar a fira al Pens, es *desagüitada*, bé es veu prou i totes dugues les hem de curar. Aquestes vaques, afegeix, no les podem engegar fins al maig o sinó us passarà com a les Planes, que una vaca flaca com aqueixes, passant una margerada relliscà i no pogent-se enarpategar va caure i es va trencar el coll, la setmana passada.

En aquest temps, continua seriós, si la gent sabessen lo que és flac el bestiar boví no li gosarien posar ni el jou per fer cap feina; altrament a la tardor si sabessen la força que té ningú s'atreviria acostar-s'hi.

Abans de curar-les van a dinar perquè hi ha una estonassa de feina i en acabat el curandero demana unes estanalles *toixes*, o sia que no tallin, per curar primerament la vaca encuirada.

L'encuirament no és altra cosa sinó que de tan magres se'ls hi enganxa la pell a l'os de la viga de l'esquena i si no es desencuiren els costa més de refer-se i quan s'engreixen se'ls fa un clot de cap a cap de l'espinada, perquè s'omplen les costelles abans que la pell s'hagi desgafat de l'os. Perquè això no succeeixi i es puguin engreixar més depressa, el curandero amb les estanalles els hi estira la pell en tot el llarg de la viga de l'esquena i així, desencuirades, s'omplen més depressa.

L'altra vaca que va ben coixa a causa d'ésser desagullada, o sia que té l'os de l'espatlla fora de lloc o de la cassoleta, per curar-la s'hi apunta, el curandero, de cap a l'espatlla fent-li anar la cama ençà i enllà fins que li ha posat en son lloc i allavors l'os fa un espetec, i ell que ja comença a suar diu: jaestic, gràcies a Déu. Si tenen por que es tornin desagullar, els hi agafen la pell damunt de l'os ben tivada, la travessen amb un clau, li lliguen amb un cordill i així la pell tivada subjecta l'os i es goreixen més depressa.

Quan les ha curades, adverteix que les han de tenir uns quants dies a la cort i a més de lo que els hi donen d'herba i canyoques de blat de moro, convé dar-les-hi abeurail matí i vespre o sia aigua amb farinada, fins que vagin fartes d'herba tendra que ja serà a darrers de maig.

Un cop curades les vaques, tornen a la cuina, conviden al curandero de pa, llangonissa i vi i li paguen el treball, a no ser que el tinguin aconductat.

a un tant cada any, com al metge, per les persones; i si la casa es grossa no baixarà d'una quartera de blat.

Per les *velles de març* s'escau que fa mal temps i no obstant que el pastor guarda nedo per aquests dies, les ovelles no van prou bé i es moren un parell de xais. Sort que el pastor els pot reemplaçar per un parell de bessons que havia de xurmar; però ja n'hi ha prou per maleir les *velles de març* i aquest mes tan dolent.

A les dones també amb la fredorada, se'ls han mort quatre o cinc polls d'una liocada que eren ben escutorits i vetaquí que entre el pastor, el vaquer i les dones, pobre març, no el deixen bo ni pels gats.

SALVADOR VILARRASA.

Crònica

— El dijous dia 17, l'eminent escriptorista, Rnt. Dr. Pere Pous, donà en el local de l'Acadèmia Catòlica la conferència nadalenca «Anada a Betlem».

Amb estil familiar i fàcil paraula, anà desgranant les impressionants emocions per ell rebudes a la Terra Santa, i d'una manera especial d'aquells llocs que foren testimoni de l'infantament del bon Jesús.

Una nombrosa projecció de vistes d'aquells llocs sants, donà clara idea de la disertació del docte conferenciant.

A la mitja part l'associació «Amics de la Música» interpretà un escollit concert, integrat per obres musicals clàssiques.

Tant el conferenciant, com els «Amics de la Música» foren xardorosament aplaudits per la nombrosa concurrència que omplena el local i que prestà, durant tota la vesprada, una atenció ben digna d'elogi.

— Fa poc temps morí a Calders Na Teresa Busquets i Punset i recentment a Ripoll en Francesc Casals, germana i sogre respectivament de nostres benvolguts col·laboradors Anton Busquets i Punset i Raimonda Jofré de Casals, als quals trametem nostre més sentit condol.

XARXA PLUVIOMÈTRICA DE CATALUNYA

Ripoll.—Observador, G. G. Carmelites de la Caritat					
DIA	ALTURA mm	DIA	ALTURA mm	DIA	ALTURA mm
1	15'9	11	0	21	7'3
2	0	12	0	22	0
3	0	13	0	23	0
4	0	14	0	24	0
5	0	15	0	25	0
6	0	16	0	26	0
7	0	17	45'0	27	0
8	0'4	18	0	28	0
9	1'3	19	0'3	29	0
10	0	20	33'1	30	0
Suma	17'6	Suma	78'4	Suma	7'3

MES DE NOVEMBRE DE 1925

Altura del pluviòmetre
damunt del nivell del mar 682'5 m.

Nombre de dies de pluja 7

Suma mensual 103'3

Tipografia Ripollesa de Daniel Maideu i Auguet; Llopions, 20 i Gruvolosa, 12; Telèfon, 389.—Ripoll

DALPENS

Font: GENCAT - Xarxa de premsa digitalitzada

Scriptorium (1923 - 1936) (Ripoll)